

DOI: 10.59560/18291155-2025.2-9

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ

*Հայ-ռուսական համալսարանի
իրավունքի տեսության և սահմանադրական
իրավունքի ամբիոնի վարիչ,
ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի
իրավունքի ամբիոնի պրոֆեսոր,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր,
ՀՀ վաստակավոր իրավաբան*

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ՕՐԵՆՔՈՎ
ՉՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅԱՆ ՃԱՆԱԶՈՒՄՆ
ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ՓԱԿ ՑԱՆԿԵՐՈՒՄ**

Ամփոփագիր

Բացահայտվում են պետական մարմնի՝ օրենքի տեքստում չնախատեսված կամ օրենսդրական փակ ցանկում չներառված լիազորությունը իրավակիրառ պրակտիկայում ճանաչելու թույլատրելիությունը և այդ ճանաչման ստրատեգիաները (հիմնավորումները):

Իրավակիրառ պրակտիկայում օրենքով չնախատեսված լիազորությունը կարելի է ճանաչել, եթե այդ լիազորությունը աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխում է պետական մարմնի գործառույթներից և դա պայմանավորված է պետական մարմնի նվազագույն գործառույթային գործունակության ապահովելու անհրաժեշտությամբ:

Քննարկվում են օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման երեք ստրատեգիական ուղղություններ՝ extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը, contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը և իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը: Ներկայացվում են այս ստրատեգիաների բովանդակությունը և նրանց տարբերությունները:

ՀՀ դատական պրակտիկայում հանդիպում են օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու դեպքեր: Ներկայացվում են քննարկվող հարցի վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի և ՀՀ բարձրագույն դատական խորհրդի մոտեցումները:

ՀՀ դատական մարմինների՝ օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու հիմնավորումների ստրատեգիայի ընտրությունը կա՛մ հստակ չէ, կա՛մ այդ ընտրությունը հետևողական չէ: ՀՀ դատարանները հիմնավորումների ստրատեգիայի տարբերակման հարցում երբեմն խճճվում են և նույն լիազորության ճանաչման կապակցությամբ վկայակոչում են և՛ extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը, և՛ օրենքի տարածական մեկնաբանումը:

Հիմնաբառեր. նվազագույն գործառությանին գործունակություն, փակ ցանկ, contra legem, extra legem, իմպլիցիտ լիազորություն, թաքնված լիազորություն, էքսպլիցիտիզացիա:

1. Ընդհանուր դրույթներ

Հանրային իրավահարաբերություններում պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների և պաշտոնատար անձանց (այսուհետև՝ պետական մարմինների) համար գործում է իրավական կարգավորման լիազորման տիպը («լիազորված է անել այն, ինչ սահմանված է օրենքով»): Եթե պետական մարմինն օրենքով լիազորություն վերապահված չէ, ապա նրան արգելվում է կատարել օրենքով չլիազորված գործողությունը: Երբեմն իրավական կարգավորման այս տիպն ամրագրված է լինում պետության սահմանադրությունում, որտեղ ուղիղ նշվում է, որ պետական մարմինը կարող է կատարել այնպիսի գործողություն, որի համար լիազորված է օրենքով (օրինակ՝ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը):

Հանդիպում են նաև դեպքեր, երբ կոնկրետ պետական մարմնի լիազորությունները սահմանադրությամբ կամ օրենքով թվարկվում են փակ ցանկի ձևով: Սահմանադրական իրավունքի դոկտրինում պետական մարմինների իրավասությունները օրենքով հստակ սահմանելը կամ լիազորությունների numerus clausus թվարկումը համարվում են իշխանության սահմանափակման նեգատիվ միջոցներ¹:

Ընդհանուր առմամբ պետական մարմնի օրենքով չնախատեսված կամ լիազորությունների փակ ցանկում չներառված «լիազորությունը²» իրավա-

¹ Шустров Д.Г. Учение о конституции: учебник. В 2 т. Т. 1. - М.: Изд. Проспект, 2023. - С. 322.

² Պոզիտիվիստները պետական մարմնի՝ օրենքով չնախատեսված վարքագծի կապակցությամբ «լիազորություն» բառը չեն գործածի, քանի որ եթե վարքագիծը օրենքով նախատեսված չէ, ուստի այն լիազորություն չէ:

կիրառի կողմից ճանաչելը (այն փաստացի իրականացնելը) անթույլատրելի է, քանի որ դրանով կբարձրանա նրա կողմից կամայականություն դրսևորելու ռիսկը և կխաթարվի երկրում առկա սահմանադրականությունը: Մյուս կողմից՝ այս հարցում պետք է խուսափել ծայրահեղ և բացարձակ մոտեցումներից, քանի որ այն կարող է վտանգել պետական մարմնի ֆունկցիոնալությունը: Բանն այն է, որ հանդիպում են դեպքեր, երբ անհրաժեշտ լիազորության բացակայության (օրենքով նախատեսված չլինելու) հետևանքով պետական մարմինը կորցնում է գործառույթային նվազագույն գործունակությունը, որի արդյունքում մարդը զրկվում է համապատասխան պետական պաշտպանությունից (հանրային ծառայությունից օգտվելու հնարավորությունից): Ենթադրենք սահմանադրությամբ, որպես դատախազության գործառույթ, նշված է քննիչի գործունեության օրինականության նկատմամբ հսկողության իրականացումը, իսկ քրեադատավարական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածում փակ ցանկով թվարկվում են դատախազության (դատախազի) լիազորությունները, որում դատախազի կողմից քննիչի անօրինական որոշումները վերացնելու մասին լիազորությունն ամրագրված չէ: Դատախազի լիազորությունների օրենսդրական փակ ցանկում քննիչի ապօրինի որոշումը վերացնելու լիազորության բացակայության պայմաններում դատախազության հսկողության գործառույթի և օրենսդրական փակ ցանկում ապօրինի որոշումը վերացնելու լիազորության բացակայության (նեգատիվ փաստի) միջև ծագում է աղաղակող աններդաշնակություն, որի հետևանքով դատախազությունը կորցնում է իր գործառույթային նվազագույն գործունակությունը, իսկ մարդն էլ զրկվում է դատախազության պաշտպանությունից:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը 14.10.2008 թ. ՍԴԴ-766 որոշմամբ մշակել է պետականագիտության տեսանկյունից արժեքավոր բանաձև, ըստ որի՝ «գործառույթ-ինստիտուտ-իրավասություն» եռամիասնական սահմանադրական ներդաշնակության մեջ ինստիտուտն ու իրավասությունը միջոց են գործառույթն իրականացնելու համար: ՀՀ սահմանադրական դատարանն այս որոշմամբ ըստ էության ճանաչել է պետական մարմնի գործառույթի առաջնությունը, իսկ իրավասությունը (լիազորությունը) համարել է գործառույթն իրականացնելու միջոց: Եթե պետական մարմնի լիազորությունների փակ ցանկում նրա գործառույթներից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող լիազորությունը ներառված չէ, ապա «գործառույթ-ինստիտուտ-իրավասություն» եռամիասնական համակարգի մեջ իրավասության (լիազորության) համեմատությամբ գործառույթի առաջնության գաղափարն արդարացնում է գործառույթներից

աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխող լիազորությունը պետական մարմնի՝ օրենքով նախատեսված լիազորությունների փակ ցանկում ճանաչելը:

Այս աշխատանքում պետական մարմնի լիազորություն ասելով հասկանում ենք գործառույթային և իշխանական բնույթի լիազորությունները: Պետական մարմնի կազմակերպարարական բնույթի կամ ոչ իշխանական բնույթի գործողությունները չեն համարվում լիազորություն: Օրինակ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը 16.04.2003 թ. ՍԴՈ-412 որոշմամբ ՀՀ Նախագահի 2003 թ. ընտրությունից հետո հասարակության ներսում առկա սուր դիմակայությունը հաղթահարելու նպատակով ՀՀ Նախագահին և ՀՀ ազգային ժողովին առաջարկել էր կազմակերպել վստահության հանրաքվե¹: ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս առաջարկը իշխանական բնույթի ակտ չէ և քննարկվող հարցի տեսանկյունից լիազորություն չէ, ուստի այս իրավիճակում ՀՀ սահմանադրական դատարանի կողմից ոչ իշխանական բնույթի առաջարկ ներկայացնելու համար հատուկ օրենսդրական հիմքեր կամ լիազորող նորմ նախատեսելու անհրաժեշտություն չկար:

2. Օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման հիմնական ստրատեգիաները

Կասկածից վեր է, որ դատախազության օրինակի հիման վրա նկարագրված իրավիճակներում պետական մարմնի գործառույթային նվազագույն գործունակության համար անհրաժեշտ (ներառառություններից աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխող) լիազորությունը պետք է ստանա պաշտոնական (օրինակ՝ դատական) ճանաչում, պարզապես խնդիրն այն է, թե իրավակիրառն այդ ճանաչումը ինչ ճանապարհով պետք է հիմնավորի: Հնարավոր են օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման հիմնավորումների տարբեր ստրատեգիաներ: Այս աշխատանքում կքննարկենք օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման երեք ստրատեգիական ուղղությունները՝ extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը, contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը և իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը:

¹ **Ղամբարյան Ա.** Վստահության հանրաքվե կազմակերպելու ՀՀ սահմանադրական դատարանի առաջարկը և քաղաքական իշխանության ինքնասահմանադրականացման բաց թողնված հնարավորությունը // Հայ-ռուսական համալսարանի Լրաբեր (հումանիտար և հասարակական գիտություններ) 2021, № 3 (39), էջեր 84-96:

2.1. Լիազորության ճանաչումը *extra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա

Extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինի դեպքում իրավակիրառը նախ պետք է փաստի, որ օրենսդիրը, պետական մարմնի լիազորությունները սահմանելիս կամ փակ ցանկում լիազորությունները թվարկելիս, թույլ է տվել սխալ, որի հետևանքով օրենքի տեքստում առկա է բաց, այսինքն՝ անհրաժեշտ լիազորությունը չի նախատեսվել օրենքում կամ փակ ցանկում, այնուհետև՝ փորձի այդ բացը լրացնել օրենքով նախատեսված համանման լիազորության միջոցով: Ենթադրենք օրենքով նախատեսված է, որ դատարանը իրավասու է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը բեկանել և գործն ուղարկել այլ դատարան, սակայն գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վերաբերյալ օրենքով նման լիազորություն նախատեսված չէ: Եթե պարզվի, որ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը բեկանելու լիազորությունը օրենքում ուղիղ չնախատեսվելն ակնհայտորեն օրենսդրական սխալի արդյունք է, և այդ լիազորությունն աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխում է այդ մարմնի գործառույթից, ապա դատարանը կարող է այդ բացը լրացնել՝ համանման հարաբերությունը կարգավորող լիազորող նորմն անալոգիայի կարգով կիրառելու միջոցով:

Այս ստրատեգիայի ընտրության ժամանակ պետք է հաշվի առնել հետևյալ հանգամանքները:

Նախ՝ իրավական կարգավորման լիազորման տիպի պարագայում, հատկապես եթե լիազորությունները ձևակերպված են փակ ցանկով, գործնականում հազվադեպ է հնարավոր փաստական տվյալներով հաստատել, որ լիազորությունը ցանկում չի ներառվել օրենսդրական սխալի հետևանքով: Նման բան հնարավոր է, եթե, օրինակ, օրենսդրական գործընթացի երկրորդային աղբյուրներով (*travaux préparatoires*), մասնավորապես՝ պառլամենտական լուսնների արձանագրություններով հիմնավորվում է, որ լիազորությունը փակ ցանկում չի ներառվել ակնհայտ բացթողման արդյունքում:

Երկրորդ՝ իրավական կարգավորման լիազորման տիպի և ծայրահեղ պոզիտիվիստական իրավաընկալման պայմաններում իրավակիրառը, որպեսզի հնարավորություն ունենա *extra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա ճանաչել օրենքով չնախատեսված լիազորությունը, պետք է պոզիտիվ իրավունքով օժտված լինի օրենքի անալոգիա կիրառելու ընդհանուր լիազորությամբ (օրինակ՝ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենքով) :

Երրորդ՝ *extra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա լիազորության ճանաչման դեպքում իրավակիրառը կանգնում է օրենքի անալոգիայի և օրենքի տարածական մեկնաբանման տարանջատման տեսական բարդ հարցի առջև: Օրենքի տարածական մեկնաբանությունն ըստ էության օրենքի անալոգիան քողարկելու միջոց է, որի հետևանքով և՛ տեսական, և՛ գործնական առումներով հաճախ հնարավոր չէ հստակ նշել՝ օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը (կիրառումը) իրականացվել է համանման ոլորտի համար նախատեսված լիազորող նորմը օրենքի անալոգիայի կարգով կիրառելով, թե՞ դրա տարածական մեկնաբանման միջոցով: Պատահական չէ, որ ՀՀ դատական մարմինները, երբեմն խճճվելով այս տեսական բարդ հարցում, նույն առարկայի կապակցությամբ վկայակոչում են և՛ *extra legem* անալոգիան, և՛ օրենքի տարածական մեկնաբանումը (այս մասին՝ հաջորդիվ):

2.2. *Լիազորության ճանաչումը contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա*

Contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինի դեպքում դատարանը, հիմք ընդունելով պետական մարմնի գործառության իրավազգույն գործունակության ապահովման սկզբունքը, օրենքին (փակ ցանկից բխող իմպլիցիտ արգելքին) հակառակ «բացում է» լիազորությունների ցանկը և օրենքով չնախատեսված լիազորությունը (վարքագծի հնարավորությունը) ներառում է այդ ցանկում: Եթե դատախազության վերաբերյալ վերը նշված հիպոթետիկ օրինակում դատարանը ղեկավարվի *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինով, ապա նա, հիմք ընդունելով դատախազության գործառության իրավազգույն գործունակության ապահովման սկզբունքը, պետք է դատախազի լիազորությունների փակ ցանկին հակառակ (փակ ցանկում այլ լիազորություն չներառելու իմպլիցիտ արգելքին հակառակ) «բացի» այդ ցանկը և քննիչի ապօրինի որոշումը վերացնելու դատախազի լիազորությունը ներառի (ճանաչի) այդ ցանկում:

Լիազորությունների փակ ցանկը *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա «բացելու» և ցանկում օրենքով չնախատեսված լիազորություն ներառելու հնարավորությունը անմիջականորեն կախված է օրինականության սկզբունքի ընկալումից և «սկզբունք - վարքագծի կանոն - բացառություն» իրավական կազմվածքի ճանաչումից: Եթե իրավական համակարգում օրինականության սկզբունքը բացարձականացվում է և օրինականության պահպանման նկատմամբ ցուցաբերվում է ձևապաշտական

խստություն (ռիգորիզմ¹), ապա հասկանալի է, որ օրինականության սկզբունքից որևէ բացառություն անելը կգնահատվի որպես իրավախախտում, նույնիսկ եթե այդ բացառությունը կոչված է ապահովելու պետական մարմնի գործառնության նվազագույն գործունակությունը: Այլ կերպ ասած՝ եթե օրինականությունը դիտարկվում է «Dura lex, sed lex ²» կամ «Pereat mundus et, fiat iustitia³» իրավական մաքսիմներից բխող ձևապաշտական խստության համատեքստում, ապա օրինականության սկզբունքից բացառությունը (contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը) իրավաբանորեն անհնարին է⁴:

Իրավիճակը կփոխվի, եթե օրինականության սկզբունքը դիտարկվի հետմոդեռնիստական ռեյատիվիզմի (հարաբերականության) լույսի ներքո և «սկզբունք-վարքագծի կանոն - բացառություն» իրավական կազմվածքի համատեքստում: Այս դեպքում օրինականության սկզբունքից իրավաչափ բացառություն անելը կհամարվի թույլատրելի⁵: Այս իրավիճակում contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը համարվում է օրինականության սկզբունքից իրավաչափ բացառություն:

2.3. Լիազորության ճանաչումը իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի հիման վրա

Իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի պարագայում ընդունված է այն մոտեցումը, որ պետական մարմինը կարող է օժտված լինել ոչ միայն էքսպլիցիտ լիազորություններով (օրենքի տեքստում կամ լիազորությունների ցանկում ուղիղ նախատեսված լիազորություններով), այլ նաև նրա գործառնության *աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար* բխող իմպլիցիտ լիազորություններով: Եթե օրենսդիրը պետական մարմնին վերապահել է որևէ գործառնությա, ապա պարզ տրամաբանությունը հուշում է, որ օրենսդիրը նրան

¹ Ռիգորիզմ (ригоризм - լատ. rigor խստություն) - որևէ սկզբունքի խստագույն պահպանումը: Բարոյագիտության մեջ՝ ձևապաշտության տարատեսակ, որը ենթադրում է բարոյական նորմերի անշեղ կատարումը՝ անկախ կոնկրետ պայմաններից, նույնիսկ հակառակ նպատակահարմարության, մարդկանց և հասարակության շահերի: Տե՛ս Հայրապետյան Ա.Պ., Օտար բառերի բառարան (երկրորդ վերամշակված հրատարակություն): Եր.: Հեղինակային հրատ., 2011, էջեր 487-488:

² Օրենքը խիստ է, բայց օրենք է:

³ Թող աշխարհը կործանվի, բայց օրենքը հաղթի:

⁴ Այս մասին տե՛ս Գамбарян А.С. Развитие права вопреки закону (contra legem) в Республике Армения // Государство и право. 2023. № 5. - С. 145-157:

⁵ Այս մասին տե՛ս Գамбарян А.С. Принцип законности и положение «судья подчиняется закону» в контексте доктрины развития права contra legem // Правоприменение. 2023. Т. 7. № 4. - С. 15-24:

անհրաժեշտաբար օժտել է նաև այդ գործառույթն իրականացնելու համար անհրաժեշտ լիազորությամբ, նույնիսկ եթե այդ լիազորությունը օրենքի տեքստում ուղիղ չի ձևակերպվել: Տրամաբանական չէր լինի, եթե օրենսդիրը մի կողմից պետական մարմինն վերապահեր գործառույթ, մյուս կողմից՝ նրան զրկեր այդ գործառույթն իրականացնելու նվազագույն հնարավորությունից՝ *գիտակցաբար* նրան չօժտելով անհրաժեշտ լիազորությամբ (լիազորությունների փակ ցանկում այն գիտակցաբար չներառելով):

Սահմանադրական իրավունքի տեսությունում նշվում է, որ պետական մարմնի լիազորությունների սպառիչ ցանկի կանոնից բացառություն է այն դրկտրինը, որը ճանաչում է սահմանադրության տեքստում ուղղակի (էքսպլիցիտ) չձևակերպված, սակայն նրա գործառույթներից բխող լիազորությունների գոյությունը: Օրենքի տեքստում էքսպլիցիտ չձևակերպված, սակայն նրա գործառույթներից բխող լիազորություններն անվանվում են տարբեր կերպ՝ ենթադրյալ լիազորություններ¹, իմպլիցիտ լիազորություններ², «թաքնված» լիազորություններ³, արտակարգ (էքստրաօրդինար) լիազորություններ⁴ կամ լիազորություն սահմանող անտեսանելի սահմանադրության նորմեր⁵: Օրինակ՝ «անտեսանելի սահմանադրության» հայեցակարգի կողմնակիցները

¹ **Шустров Д.Г.** Учение о конституции: учебник. В 2 т. Т. 2. - М.: Изд. Проспект, 2023. - С. 96.

² **Бредихин А.Л.** Имплицитные полномочия президента Российской Федерации // Экономика. Социология. Право. 2020. № 1(17). - С. 109-113; **Лангнер Т.С.** Конституционные и имплицитные полномочия Президента Российской Федерации // Вестник экономической безопасности. 2023, № 1. - С. 121-125.

³ **Краснов М.А., Шаблинский И.Г.** Российская система власти: треугольник с одним углом. - М.: Изд. Ин-т права и публичной политики, 2008. - С. 52-53; **Комарова В.В.** Скрытые полномочия Президента России: вопросы теории и практики // Вестник Университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА). 2018, № 6(46). - С. 15-23; **Стедьмах В.Ю.** Возможны ли "скрытые" полномочия прокурора при осуществлении надзора за органами предварительного расследования? // Современное уголовно-процессуальное право - уроки истории и проблемы дальнейшего реформирования. 2019. Т. 2. № 1(1). - С. 200-205; Институт скрытых полномочий Президента РФ в конституционном праве: история и современное состояние / В.С. Черных, И.Е. Селезнев, М.А. Скачкова, И.С. Деркач // Право и управление. 2025, № 1. - С. 17-19; **Обгольц С.А.** Поручения Президента Российской Федерации как способ реализации скрытых полномочий / С.А. Обгольц // Образование и право. 2023, № 4. - С. 126-131; **Исаев И.А.** Конституция и скрытая традиция / И.А. Исаев // История государства и права. 2023, № 6. - С. 16-20. DOI: 10.18572/1812-3805-2023-6-16-20.

⁴ **Баглай М.В.** Конституционное право Российской Федерации: учебник. 6-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2007. - С. 453; **Прокофьев В.Н.** Экстраординарные полномочия президента РФ // Государственная власть и местное самоуправление. 2017, № 3. - С. 8-13.

⁵ The Invisible Constitution in Comparative Perspective. Edited by Dixon R, Stone A. Cambridge University Press. 2018, **Уитц Р., Шайо А.** Конституционные ценности в практике конституционного правосудия Венгрии // Сравнительное конституционное обозрение. - 2007, № 2(59). - С. 85.

նշում են, որ «անտեսանելի» սահմանադրական նորմերը կարգավորում են հանրային իշխանության կազմի, լիազորությունների և գործունեության կարգին վերաբերող սահմանադրական հարցեր, սակայն դրանք ուղղակիորեն ձևակերպված չեն երկրի գրված սահմանադրությունում¹:

Իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը հիշեցնում է Նոբելյան մրցանակակիր Ֆ. Հայեկի՝ օրենքի տեքստում ուղիղ ձևակերպված նորմերի գործառույթն իրականացնելու համար անհրաժեշտ իմպլիցիտ (օրենքի տեքստում չձևակերպված) նորմերի մասին մոտեցումը: Նա նշում էր.

«Գործողությունների գոյություն ունեցող կարգի պահպանումը, որին, ըստ էության, ծառայում են բոլոր բացահայտ կանոնները, կարող է պահանջել տարածայնությունները լուծելու համար անհրաժեշտ այլ կանոններ, որոնց գոյություն ունեցող կանոնները (բացահայտ կանոնները՝ հեղ.) չեն պատասխանում: Ուստի՝ որևէ առումով դեռևս գոյություն չունեցող կանոնը կարող է հանդես գալ որպես գոյություն ունեցող կանոնների «ենթադրյալ» ամբողջություն, և ոչ թե այն իմաստով, որ տրամաբանորեն կարող է բխել դրանցից, այլ այն իմաստով, որ որպեսզի բոլոր մյուս կանոնները ծառայեն իրենց նպատակին, անհրաժեշտ է նաև այս լրացուցիչ կանոնը»²:

Նախ՝ Հայեկը օրենքի տեքստում չձևակերպված նորմերը տարբերակում էր սովորության նորմերից, որոնք թեև օրենքի տեքստում ձևակերպված չեն, սակայն իրականությունում գոյություն ունեն որպես պարբերաբար կրկնվող կանոններ: Նա նշում էր, որ օրենքի տեքստում չձևակերպված կանոններն անհրաժեշտ են օրենքի տեքստում ձևակերպված նորմերի գործառույթային գործունեությունն ապահովելու համար:

Երկրորդ՝ Հայեկը օրենքի տեքստում չձևակերպված նորմերը (ըստ էության իմպլիցիտ նորմերը - հեղինակ) անվանում է գոյություն ունեցող նորմերի ենթադրյալ ամբողջություն, սակայն հստակ նշում է, որ դրանք ոչ թե պարզապես տրամաբանորեն բխեցվում են օրենքի տեքստում բացահայտ ձևակերպված նորմերից, այլ դրանք անհրաժեշտ են, որպեսզի բացահայտ նորմերը ունակ լինեն իրականացնելու իրենց գործառույթը:

¹ Goldworthy J. The Implicit and the Implied in a Written Constitution // Comparative Law and Policy. Edited by Dixon R, Stone A. Cambridge University Press; 2018. P. 109.

² Хайек Ф.А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Пер. с англ. - М., Челябинск: Изд. Социум, 2024. - С. 97.

Իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի տեսանկյունից թեև պետական մարմնի գործառույթն իրականացնելու համար անհրաժեշտ լիազորությունը օրենքի տեքստում տեսանելի կերպով ձևակերպված չէ, սակայն ճանաչվում է այդ լիազորության *իմպլիցիտ գոյությունը իրավակարգում*, քանի որ այն աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխում է պետական մարմնի գործառույթից: Ընդգծենք, որ իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը կարող է կիրառվել, եթե կոնկրետ իրավիճակում առանց վարանելու հնարավոր է պնդել, որ պետական մարմնի գործառույթն իրականացնելու *հիմնական, եթե ոչ միակ* ճանապարհը և անհրաժեշտ միջոցը օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումն է:

Եթե պետական մարմնի լիազորությունները թվարկված են փակ ցանկով, ապա իմպլիցիտ լիազորությունը էքսպլիցիտիզացիայի է ենթարկվում՝ օրենսդրական փակ ցանկում: Այլ կերպ ասած՝ օրինակ դատարանը իրավակարգում իմպլիցիտ գոյություն ունեցող լիազորությունը իր ակտով նյութականացնում է (ճանաչում է) լիազորությունների փակ ցանկում՝ այն դարձնելով տեսանելի: Եթե դատախազության վերաբերյալ վերը նշված հիպոթետիկ օրինակում դատարանը ղեկավարվի իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինով, ապա պետք է հաստատի քննիչի ապօրինի որոշումը վերացնելու դատախազի լիազորության իմպլիցիտ գոյությունը *իրավակարգում և այն* էքսպլիցիտիզացնի դատախազության լիազորությունների փակ ցանկում:

Օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու վերը նշված երեք դոկտրինների արդյունքը նույնն է՝ երեքի դեպքում էլ ճանաչվում է պետական մարմնի՝ օրենքի տեքստում չնախատեսված կամ փակ ցանկում չներառված, սակայն նրա գործառույթներից աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխող լիազորությունը, պարզապես տարբեր է դրանց հիմնավորումների ստրատեգիան:

Նախ պետք է փաստել, որ իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի պարագայում ընդունվում է, որ իրավակարգում գոյություն ունեն իմպլիցիտ նորմեր, որոնց ճանաչումն ըստ էության նշանակում է դրանց փաստացի կիրառում: Այս պարագայում ծագում է այն հարցը, թե իմպլիցիտ նորմերի իրավակիրառումը ինչ տեղ է զբաղեցնում *intra legem*, *extra legem* և *contra legem* իրավակիրառման տեսակների համակարգում:

¹ Նկարագրել տեսանելի ձևով:

Իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի և extra legem ու contra legem դոկտրինների տարբերակման հարցը հատկապես սուր է դրվում, երբ իրավունքի անալոգիայի ձևով իրականացվող extra legem իրավունքի զարգացումը կամ contra legem իրավունքի զարգացումն ընթանում է օրենքում էքսպլիցիտ չամրագրված սկզբունքների հիման վրա: Բանն այն է, որ օրենքում ուղիղ չամրագրված սկզբունքների հիման վրա լիազորության ճանաչումը (իրավունքի անալոգիայի ձևով extra legem իրավունքի զարգացումը) կամ օրենքում ուղիղ չամրագրված սկզբունքի հիման օրենքի կոնկրետ դրույթին (լիազորությունների փակ ցանկին) հակադրվելով լիազորությունների փակ ցանկը «բացելը» ու այդ ցանկում լիազորություն ճանաչելը (contra legem իրավունքի զարգացումը) նման են իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինին: Այս երեք դեպքերում օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման սուբստանցիոնալ հիմքը օրենքում ուղղակիորեն չամրագրված՝ պետական մարմնի գործառնության ինվազացիոն գործունակության ապահովման սկզբունքն է:

Իմպլիցիտ նորմերի իրավակիրառման տեսակի ճանաչումը և դրա ինքնավարությունը իրավակիրառման մյուս տեսակներից իրավագիտության մարտահրավերներից է, որը կարիք ունի համակողմանի ուսումնասիրության: Այս աշխատանքում պարզապես նշենք, որ ի տարբերություն իրավունքի անալոգիայի ձևով իրականացվող extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինի, իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի պարագայում օրենքի տեքստում առկա բացի (օրենսդրական բացի) հարցը դառնում է անկարևոր, քանի որ իրավակիրառը ելնում է այն գաղափարից, որ օրենքի տեքստում ուղիղ (էքսպլիցիտ) չնշված լիազորությունն իրավակարգում գոյություն ունի իմպլիցիտ, ուստի վերանում է օրենսդրական բացի առկայության հարցը քննարկելու անհրաժեշտությունը: Մինչդեռ, extra legem իրավունքի զարգացման դեպքում անհրաժեշտ է քննարկել օրենսդրական բացի առկայության, ինչպես նաև դրա դրսևորումների՝ օրենսդրական բացթողման, կամ գիտակցված լռության հստակեցման հարցերը:

Ի տարբերություն contra legem իրավունքի զարգացման, իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի պարագայում դատարանը չի հակադրվում իրավակարգին: Ինչ վերաբերում է օրենքին, ապա դատարանն առնվազն լեզվական ձևակերպումների մակարդակում չի հակադրվում նաև օրենքի տեքստում նախատեսված փակ ցանկին և contra legem տրամաբանությամբ չի «բացում» փակ ցանկը, այլ՝ իրավակարգում իմպլիցիտ գոյություն ունեցող լիազորությունն էքսպլիցիտիզացնում է փակ ցանկում:

Իրավակարգում իմպլիցիտ գոյություն ունեցող լիազորության՝ օրենսդրական փակ ցանկում էքսպլիցիտիզացիայի միջոցով ճանաչումը ինքնատիպ վիճակ է, որով լուծվում է նաև ինքնալիազորման արգելքի հարցը: Ինքնալիազորման արգելքը չի հանդուրժում պետական մարմնի կողմից ինքն իրեն (առանց օրենքի վերապահման) լիազորություններ սահմանելու և դրանք իր նորմատիվ բնույթի ակտերով որոշելու պրակտիկան¹: Իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի պարագայում ինքնալիազորման արգելքը չի խախտվում, քանի որ, օրինակ, դատարանը ինքն իրեն չի վերապահում իրավակարգում բացակայող նոր լիազորություն, այլ իրավակարգում իմպլիցիտ գոյություն ունեցող լիազորությունը պարզապես էքսպլիցիտիզացիայի միջոցով ճանաչում է իր լիազորությունների փակ ցանկում:

Իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի կողմից առաջարկվող լեզվական ձևակերպումները քաղաքական առումով անհամեմատ մեղմ են, քան *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի պարագայում է: Այնուամենայնիվ, իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը մեր ընկալմամբ համարվում է *contra legem* իրավունքի զարգացումը քողարկելու միջոց, որն անկեղծ մոտեցում չէ:

3. Օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման սուբստանցիոնալ հիմքը

Տարբեր իրավական համակարգերում հանդիպում են դեպքեր, երբ դատարանը ճանաչում է պետական մարմնի օրենքով չնախատեսված լիազորությունը: Օրինակ, միջազգային իրավունքում տարածում է գտել ենթադրյալ իրավասության (լիազորությունների) հայեցակարգը, համաձայն որի՝ միջազգային կազմակերպության և նրա մարմինների իրավասությունները (լիազորությունները) պետք է որոշվեն՝ հիմնվելով նրանց առջև դրված նպատակների ու խնդիրների վրա: Միջազգային դատարանները, հիմք ընդունելով այս հայեցակարգը, բազմիցս որոշումներ են կայացրել, որոնք պաշտոնապես օժտում են և՛ առանձին մարմիններին, և՛ հենց դատարաններին լրացուցիչ լիազորություններով²:

¹ Այս մասին տե՛ս **Ղամբարյան Ա.**, Ենթաօրենսդրական ակտ ընդունելու՝ «օրենքի հիման վրա» և «լիազորող նորմի» պայմանները // Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն, 2024, Vol. 15, № 1(40), էջ 26:

² **Кучин М.В.** Судебное нормотворчество: концептуальные основы: монография. - М.: Изд. Юрайт, 2019. - С. 192-193.

Այս պատկերացմամբ օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու համար պահանջվում է բարձր ստանդարտ: Օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու համար բավարար չէ զուտ այն հանգամանքը, որ այդ լիազորությունը պարզապես բխում է նրա խնդիրներից: Օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը կարող է թույլատրելի համարվել բացառապես այն դեպքում, եթե դա պայմանավորված է պետական մարմնի գործառնության նվազագույն գործունակության ապահովման անհրաժեշտությամբ, հակառակ դեպքում պետական մարմինը կզրկվի գործառնության նվազագույն գործունակությունից:

Օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումն արդյո՞ք համարվում է պետական մարմնի գործառնության նվազագույն գործունակությունն ապահովելու միջոց, թե՞ ոչ, պետք է որոշել «պետական մարմնի գործառնության աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխող լիազորություն» բանաձևով: Լիազորությունը համարվում է գործառնության *աներկբայորեն* բխող, եթե այն անվերապահորեն գտնվում է կոնկրետ պետական մարմնի գործառնությունների օբյեկտիվ սահմաններում: Լիազորությունը համարվում է գործառնության *անհրաժեշտաբար* բխող, եթե պետական մարմնի գործառնությունների օբյեկտիվ սահմաններում անվերապահորեն գտնվող լիազորությունը գործառնության իրականացման միակ կամ հիմնական գործուն միջոցն է: Այսինքն՝ օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու ծայրահեղ քայլը կարող է արդարացված համարվել, եթե առանց վարանելու հնարավոր է պնդել, որ պետական մարմնի գործառնության իրականացնելու *հիմնական, եթե ոչ միակ* ճանապարհը օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումն է:

Պետական մարմնի գործառնության նվազագույն գործունակության ապահովումը համարվում է հատկապես *contra legem* իրավունքի զարգացման և իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինների սուբստանցիոնալ հիմքը, քանի որ այս ստրատեգիաները հիմնված են պետական մարմնի գործառնության նվազագույն գործունակության ապահովման սկզբունքի վրա: *Extra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի պարագայում այս սկզբունքը կարող է նշանակություն ունենալ միայն իրավունքի անալոգիայի պարագայում, քանի որ օրենքի անալոգիայի դեպքում խնդիր է դրված գնահատել ոչ թե լիազորության աներկբա և անհրաժեշտ կապը պետական մարմնի գործառնության հետ, այլ պարզապես գտնել համանման հարաբերությունը կարգավորող մեկ այլ լիազորող նորմ:

Օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու այն դեպքերը, որոնք պայմանավորված են քաղաքական նպատակահարմարությամբ կամ պետական մարմնի գործունեության զուտ արդյունավետությունը բարձրացնելու կամ պետական մյուս մարմինների համեմատությամբ ավելի ուժեղ դիրք ունենալու ցանկությամբ, որևէ կապ չունեն օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու մեր կողմից նշված ստրատեգիաների հետ: Այսպես՝ տարբեր պետությունների սահմանադրական դատարաններ թեև օրենքով օժտված չեն եղել սահմանադրության փոփոխության նկատմամբ նախնական վերահսկողություն իրականացնելու լիազորությամբ, սակայն հռչակել են այդպիսի լիազորությունը, օրինակ՝ Ավստրիա, Բուլղարիա, Գերմանիա, Հնդկաստան, Իտալիա, ԱՄՆ, Չեխիա, Ռուսաստան և այլն: Ընդ որում, սահմանադրական դատարանների կողմից օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու (հռչակելու) փաստը պայմանավորված չի եղել սահմանադրական դատարանի գործառնությամբ նվազագույն գործունակության ապահովման անհրաժեշտությամբ: Դ. Շուստրովը նշում է, որ սահմանադրական վերահսկողության մարմինները հազվադեպ են պատճառաբանում սահմանադրության փոփոխության նկատմամբ սահմանադրական վերահսկողության լիազորությունների հռչակումը: Որպես կանոն, այս լիազորության հռչակումը սահմանափակվում է դրա իրականացման պարզ փաստով, մինչդեռ «լիազորման» պատճառների և հիմքերի բացատրությունը պարզապես բացակայում է: Սահմանադրական վերահսկողության որոշ մարմիններ, այնուամենայնիվ, փորձում են բացատրել լիազորության հռչակման պատճառները, սակայն այդ պատճառաբանությունների ընտրության միջև օրինաչափություն բացահայտելը դժվար է: Որոշ մարմիններ տարածական են մեկնաբանում «Օրենք» հասկացությունը՝ որպես սահմանադրական վերահսկողության օբյեկտ, ներառելով նաև փոփոխությունների մասին օրենքները (Չեխիա), մյուսները անհեթեթություն են համարում Սահմանադրության արդյունավետ երաշխավորման համար անհրաժեշտ լիազորության բացակայությունը (Իտալիա) և այլն¹:

ՌԴ սահմանադրական դատարանը ՌԴ նախագահի հարցման հիման վրա վերահսկողությունն է իրականացրել 2020 թվականի սահմանադրական լայնածավալ փոփոխությունների նկատմամբ, ՌԴ Սահմանադրությամբ և ՌԴ սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով օժտված չլինելով նման

¹ Шустров Д.Г. Учение о конституции: учебник. В 2 т. Т. 2. - М.: Изд. Проспект, 2023. - С. 300-301.

լիազորությամբ: Ռուս սահմանադրագետները նման լիազորության *ad hoc* ճանաչման մեջ նկատում են քաղաքական ենթատեքստ¹: Ինչպես նշվեց, զուտ քաղաքական շարժառիթներից ելնելով պետական մարմնի՝ օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը որևէ կապ չունի օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու մեր կողմից նշված ստրատեգիաների հետ:

Մեկ այլ օրինակ: Հանդիպել են դեպքեր, երբ կոնկրետ պետության սահմանադրական դատարանը ճանաչել է իր կողմից սահմանադրությունը վերացական մեկնաբանելու օրենքով չնախատեսված լիազորությունը՝ այն հիմնավորելով առավելապես իրավահամեմատական փորձով: Օրինակ՝ Սլովենիայի Սահմանադրական դատարանը դեռևս 1993 թվականին, առանց դրա համար օրենքով ուղղակիորեն լիազորված լինելու, կայացրել է մեկնաբանման առաջին որոշումը: Նման տեսակի որոշումներ կայացնելու իր իրավասությունը հիմնավորելու նպատակով Դատարանը, օգտագործելով *argumentum a maiori*-ն, վկայակոչել է գերմանական և իտալական սահմանադրական դատարանների մոտ այս տեսակի որոշում կայացնելու լիազորության առկայությունը²:

Այս օրինակում Սահմանադրական դատարանի կողմից օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը պայմանավորված է ոչ թե նրա գործառութային նվազագույն գործունակության ապահովման անհրաժեշտությամբ, այլ՝ ուրիշ պետությունների սահմանադրական դատարանների՝ սահմանադրությունը վերացական մեկնաբանելու լիազորության առկայությամբ: Մեր պատկերացմամբ սահմանադրական դատարանը, գործառութային նվազագույն գործունակությունն ապահովելու թելադրանքով, կարող է ճանաչել սահմանադրությունը վերացական մեկնաբանելու օրենքով չնախատեսված լիազորությունը հետևյալ պայմաններում: Ենթադրենք սահմանադրությամբ սահմանադրական դատարանին, սահմանադրական արդարադատություն իրականացնելու գործառութից բացի, վերապահված է նաև մեկնաբանելու միջոցով սահմանադրության միատեսակ կիրառությունն ապահովելու *գործառությո՞ւթ*, սակայն օրենքով նախատեսված չէ նրա՝ սահմանադրությունը *վերացական մեկնաբանելու* լիազոր-

¹ Шустров Д.Г. Учение о конституции: учебник. В 2 т. Т. 2. - М.: Изд. Проспект, 2023. - С. 310-313.

² Тестен Ф. Толковательная функция конституционного суда // Конституционное правосудие на рубеже веков: материалы международной конференции, посвященной 10-летию Конституционного Суда Российской Федерации (1-2 ноября 2001 г., г. Москва). - М.: Изд. НОРМА, 2002. - С. 144-145.

րությոն: Սահմանադրության վերացական մեկնաբանությունը սահմանադրության միատեսակ կիրառությունն ապահովելու գործառույթն իրականացնելու հիմնական, եթե ոչ միակ միջոցն է, որի բացակայության դեպքում դատարանը զրկվում է իր գործառույթն իրականացնելու նվազագույն գործունակությունից: Բանն այն է, որ սահմանադրական դատարանը չի կարող արդարադատության գործառույթի շրջանակում տրված կազուալ մեկնաբանությամբ ապահովել իր երկրորդ գործառույթի (մեկնաբանմամբ սահմանադրության միատեսակ կիրառության ապահովման) իրականացումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում պետական մարմնի գործառույթից աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխող լիազորության ճանաչման ստրատեգիայի ընտրությունը կապված է ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի (օրինականության սկզբունքը) 1-ին մասի մեկնաբանության հետ:

4. Օրենքով չնախատեսված լիազորությունների ճանաչումը ՀՀ-ում

4.1. ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի մեկնաբանությունը

ՀՀ իրավական համակարգում արդյո՞ք հնարավոր է ճանաչել պետական մարմնի՝ օրենքի տեքստում ուղիղ ձևակերպված կամ լիազորությունների փակ ցանկում չներառված, սակայն նրա գործառույթներից աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխող լիազորությունը: Այս հարցի պատասխանը կախված է ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ընկալումից:

ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ պետական մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով: Քննարկենք այս հոդվածի մեկնաբանման երկու տարբերակ:

Տարբերակ առաջին՝ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասում գործածվող «(...) իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով» ձևակերպման «նեղ-տեքստային» մեկնաբանություն, ըստ որի՝ պետական մարմինն օժտված է լիազորությամբ, եթե այն օրենքի տեքստում ձևակերպված է ուղղակիորեն, այսինքն՝ պետական մարմինը կարող է օժտված լինել միայն օրենքում էքսպլիցիտ (տեսանելի, ուղիղ) ձևակերպված լիազորությամբ: Եթե օրենքի տեքստում պետական մարմնի լիազորությունը ուղիղ (տեսանելի) ձևակերպված չէ, ապա նման լիազորություն գոյություն չունի:

ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի «նեղ-տեքստային» մեկնաբանության պարագայում իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը բացառվում է, ուստի այն չի կարող դառնալ քննարկման առարկա: Ինչ վերաբերում է լիազորությունների փակ ցանկը *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա «բացելու» և ցանկում գործառության լիազորություն ներառելու հնարավորությանը, ապա դա կախված է օրինականության սկզբունքի նկատմամբ առկա վերաբերմունքից, որի մասին արդեն նշվել է:

Եթե ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի համատեքստում օրինականության սկզբունքը բացարձականացվում է և օրինականության պահպանման նկատմամբ ցուցաբերվում է ռիգորիստական մոտեցում (ծնապաշտական խստություն), ապա հասկանալի է, որ օրինականության սկզբունքից որևէ բացառություն անելը, անկախ պատճառից, կզնահատվի որպես իրավախախտում:

Մինչդեռ, եթե օրինականության սկզբունքը դիտարկվի ռելյատիվզմի համատեքստում և «սկզբունք - վարքագծի կանոն - բացառություն» իրավական կազմվածքի լույսի ներքո, ապա ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի «նեղ-տեքստային» մեկնաբանության պարագայում ևս հնարավոր է լիազորությունների փակ ցանկը *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինի հիման վրա «բացել», եթե, իհարկե, նման ծայրահեղ քայլը պայմանավորված է բացառապես պետական մարմնի գործառության նվազագույն գործունակությունն ապահովելու անհրաժեշտությամբ: Այսպես՝ եթե պետական մարմնի գործառության լիազորությունը օրենքի տեքստում կամ լիազորությունների փակ ցանկում ամրագրված չէ, սակայն դրա բացակայությունը մարմնին զրկում է նվազագույն ֆունկցիոնալությունից, ապա, հիմք ընդունելով պետական մարմնի գործառության նվազագույն գործունակության ապահովման սկզբունքը, լիազորությունների փակ ցանկը հնարավոր է *contra legem* տրամաբանությամբ «բացել» և ճանաչել պետական մարմնի գործառությանից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող լիազորությունը:

Եթե սահմանադրական մարմնի լիազորությունների փակ ցանկը նախատեսված է ՀՀ Սահմանադրությամբ, ապա այդ ցանկում չնախատեսված լիազորությունը *contra legem* տրամաբանությամբ ճանաչելու դեպքում ծագում է նաև նման ցանկ նախատեսող սահմանադրական նորմին հակադրվելու իրավաչափության հարցը: Ընդհանուր առմամբ *contra constitutionem* իրավունքի զարգացման դոկտրինը թույլատրում է հակադրվել ՀՀ Սահմանադրությանն այն ծայրահեղ (արտակարգ) իրավիճակներում, երբ

պետական մարմնի (օրինակ՝ պառլամենտի) գործառույթից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող լիազորությունը չճանաչելը և դրա հիման վրա չգործելը կհակասի պետականապահականության սկզբունքներին, այսինքն՝ կստեղծի պետականապահականությանը սպառնացող ռիսկային իրավիճակներ: Այս պարագայում գործում է *contra constitutionem* իրավունքի զարգացման դոկտրինը, որը պետականապահականության սկզբունքների թելադրանքով արդարացնում է ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված լիազորությունների փակ ցանկին (այդ ցանկից բխող իմպլիցիտ արգելքին) հակադրվելը: Այլ կերպ ասած՝ *contra constitutionem* իրավունքի զարգացման դեպքում պառլամենտը, հայտնվելով պետականապահականության արտակարգ վիճակում, հակադրվում է ոչ միայն ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին, այլ նաև իր սահմանադրական լիազորությունների փակ ցանկից բխող իմպլիցիտ արգելքին և ճանաչում է իր գործառույթից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող լիազորություն, որն անհրաժեշտ է պետականապահականությանը սպառնացող վտանգները չեզոքացնելու համար¹:

Սահմանադրական համակարգը չի կարող հանդուրժել այնպիսի իրավիճակ, երբ «գործառույթ – ինստիտուտ – լիազորություն» աղաղակող աններդաշնակության հետևանքով պետական մարմինը կորցնում է իր նվազագույն ֆունկցիոնալությունը: Ուստի ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված ցանկացած պետական մարմնի գործառույթային նվազագույն գործունակության կորուստը կարող է գնահատվել որպես պետականապահականության սպառնալիք, ուղղակի փոքրացված մասշտաբով:

Տարբերակ երկրորդ՝ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասում գործածվող «(...) իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով» ձևակերպման «տեքստային-գործառույթային» մեկնաբանություն, ըստ որի՝ ՀՀ Սահմանադրության նշված հոդվածն ընդհանուր առմամբ պահանջում է, որ պետական մարմնի լիազորությունները օրենքի տեքստում ձևակերպված լինեն ուղիղ, սակայն այս հոդվածը ինքնին չի բացառում նաև պետական մարմնի այնպիսի լիազորությունների գոյությունը, որոնք թեև օրենքի տեքստում էքսպլիցիտ ձևակերպված չեն, սակայն *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխում են տվյալ պետական մարմնի գործառույթներից (իրավակարգում

¹ Гамбарян А.С. Развитие парламентом права contra constitutionem в Республике Армения // Сравнительное конституционное обозрение. 2022, № 4 (149). Лхեր 129-153:

իմպլիցիտ գոյություն ունեցող լիազորություններ): ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի այսպիսի մեկնաբանությունը հիմնված է իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի վրա:

ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի «տեքստային-գործառության» մեկնաբանության դեպքում *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինը կիրառելի չէ, քանի որ իմպլիցիտ լիազորությունների ճանաչման պարագայում որևէ մեկը չի հակադրվում իրավակարգին: Ինչպես նշվեց, իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի դեպքում գործում է այն գաղափարը, որ օրենքում ուղղակի չնշված լիազորությունը իմպլիցիտ գոյություն ունի իրավակարգում, ուստի լիազորության ճանաչման դեպքում այդ համակարգին ոչ ոք չի հակադրվում:

Հայաստանում պետական մարմնի իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը կամ լիազորությունների փակ ցանկը *contra legem* տրամաբանությամբ «բացելու» մասին մոտեցումը տարածում չունեն: Հայ իրավաբանների մեծ մասը կարծում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը ձևակերպված է շատ պարզ և հստակ, ուստի չեն էլ քննարկում օրենքով չնախատեսված լիազորությունները ճանաչելու որևէ հնարավորության հարց¹: Նրանք պետական մարմնի լիազորությունները օրենքով սահմանված լինելու պահանջը դիտարկում են բացառապես իրավական պետության և մարդու իրավունքներով սահմանափակված լինելու գաղափարների համատեքստում և դրան տալիս են բացարձակ (անվերապահ) նշանակություն: Օրինակ՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը 07.05.2019 թ. ՍԴԴ-1459 որոշմամբ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին տվել է «նեղ-տեքստային» մեկնաբանություն և կոշտ ձևակերպումներ գործածելու միջոցով ըստ էության բացառել է ոչ միայն լիազորությունների ցանկը *contra legem* տրամաբանությամբ «բացելու», այլ նաև պետական մարմնի գործառույթից *աներկբա-յորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող իմպլիցիտ լիազորությունը ճանաչելու հնարավորությունը (խոսքը ՀՀ վճռաբեկ դատարանի լիազորությունների փակ ցանկի մասին է): Սակայն այս որոշումից կարճ ժամանակ անց պարզ դարձավ, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանին, այնուամենայնիվ, չի հաջողվել ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի կոշտ ձևակերպումներով մեկնաբանությունը գործնականում դարձնել ունիվերսալ և բացարձակ

¹ Նազարյան Վ. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն. ծանոթագրություններով և մեկնաբանություններով: Եր., 1995, էջ 15: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ: Ընդ. խմբ.՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. Եր., 2010, էջ 98:

(անվերապահ) պարզաբանում: ՀՀ սահմանադրական դատարանը մեկ այլ գործով 17.03.2020 թ. ՍԴԱՈ-66 որոշմամբ փաստացի ընդունեց, որ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի մի քանի ամիս առաջ տված իր մեկնաբանությունը վիճահարույց է, քանի որ դրա արդյունքում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը որոշակի իրավիճակներում զրկվում է իր գործառույթային նվազագույն գործունակությունից, իսկ մարդը՝ պետության արդարադատության մարմիններից պաշտպանություն հայցելու հնարավորությունից: ՀՀ սահմանադրական դատարանն այդ գործով լուրջամբ կամ փաստացի ընդունել է, որ հնարավոր են դեպքեր, երբ պետական մարմնի՝ օրենքում էքսպլիցիտ չձևակերպված, սակայն նրա գործառույթային նվազագույն գործունակությունն ապահովող լիազորության ճանաչումն անխուսափելի է (ՀՀ վճռաբեկ դատարանի լիազորությունների փակ ցանկի մասին ՀՀ սահմանադրական դատարանի 07.05.2019 թ. ՍԴՈ-1459 և 17.03.2020 թ. ՍԴԱՈ-66 որոշումները կքննարկվեն հաջորդիվ):

4.2. ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը

Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում հանդիպել են դեպքեր, երբ դատարանները իրավաբանորեն կամ փաստացի ճանաչել են օրենքում ուղիղ չձևակերպված (փակ ցանկում չներառված) լիազորության գոյությունը, թեև դատական ակտերի հիմնավորումներում նրանք չեն հիշատակել ո՛չ իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը, ո՛չ էլ *contra legem* իրավունքի զարգացման դոկտրինը:

Այսպես՝ 1998 թ. ՀՀ քր. դատ. օր.-ի¹ 419-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված էր գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերի վերանայման կապակցությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի վեց կետից բաղկացած լիազորությունների փակ ցանկ, որում նախատեսված էր նաև դատական ակտը բեկանելու և այդ մասով գործը համապատասխան ստորադաս դատարան՝ նոր քննության ուղարկելու լիազորությունը: Նույն հոդվածի 2-րդ մասում կրկին փակ ցանկի ձևով թվարկված էին գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի (դրանք կանվանենք՝ միջանկյալ դատական ակտեր) վերանայման կապակցությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի **երկու լիազորություն**՝ մերժել վճռաբեկ բողոքը՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտը թողնելով օրինական ուժի մեջ,

¹ Ուժը կորցրել է 01.07.2022 թվականին:

կամ **կայացնել նոր դատական ակտ**, որն օրինական ուժի մեջ է մտնում կայացման պահից:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ձևավորել էր կայուն պրակտիկա, ըստ որի՝ կալանք կիրառելու վերաբերյալ գործերով դատական ակտը (միջանկյալ դատական ակտը) վերանայելու արդյունքում նա իրավասու է բեկանել դատական ակտը և գործն ուղարկել նոր քննության, թեև այդ ժամանակաշրջանում գործող քրեադատավարական օրենսդրությամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը միջանկյալ դատական ակտերի վերաբերյալ նման լիազորություն չունեի: Դա նշանակում էր, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը դրսևորում էր մի վարքագիծ, որը նախատեսված չէր միջանկյալ դատական ակտերին վերաբերող լիազորությունների օրենսդրական փակ ցանկում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը 07.05.2019 թ. ՍԴՈ-1459 որոշմամբ քննարկել է այն հարցը, թե ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի տեսանկյունից արդյոք իրավասու է միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում սեփական որոշմամբ փոխել իր լիազորությունների բովանդակությունը: ՀՀ սահմանադրական դատարանը նշել է.

«ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով՝ սույն սահմանադրաիրավական վեճի առարկայի շրջանակներում, Վճռաբեկ դատարանը կարող էր իրականացնել միայն այն լիազորությունները, որոնք սահմանված էին Օրենսգրքի վիճարկվող դրույթով: Բացի դրանից, **ՀՀ դատարանները կաշկանդված են և՛ Սահմանադրությամբ, և՛ օրենքներով** (Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մաս), ուստի **օրենքն** այդ դատարանների կողմից կարող է ոչ թե վերացվել, անվավեր ճանաչվել, վերանայվել, այլ **միայն կիրառվել**: Որևէ դատարանի՝ օրենքով սահմանված լիազորություններն իրավակիրառ պրակտիկայում փոփոխելը՝ դրանք ընդլայնելու ուղղությամբ՝ **անկախ պատճառաբանությունից**, անթույլատրելի է: (...) Ընդհանուր իրավասության և մասնագիտացված (ոչ սահմանադրական) դատարանները կաշկանդված են **ոչ միայն Սահմանադրությամբ, այլև օրենքով՝** հակառակ դեպքում իրենք կարող են հանդես գալ կա՛մ որպես օրենսդիր, կա՛մ որպես սահմանադրական արդարադատության մարմիններ»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս դիրքորոշումը տվյալ վեճի առարկայի (կալանքի կիրառման իրավաչափության վերաբերյալ) տեսանկյունից, անկասկած, հիմնավորված է, քանի որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից՝

կալանքի վերաբերյալ որոշումը բեկանելու և նոր քննության ուղարկելու՝ օրենքով չնախատեսված «լիազորության» ճանաչումը որևէ կերպ կոչված չէր ապահովելու նրա գործառնությանն նվազագույն գործունակությունը: Քրեադատավարական տեսանկյունից ՀՀ վճռաբեկ դատարանը պետք է վերջնական լուծի բողոքարկվող կալանավորման իրավաչափության հարցը և կանխի այս կարևոր հարցով հետագա դատական շրջապտույտը:

Այս գործով հիմնական խնդիրն այն է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը, անտեսելով իրավական կյանքի բազմաշերտությունը, ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը մեկնաբանելիս գործածել է այն աստիճանի կոշտ ձևակերպումներ, որոնք բացառում են ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի այնպիսի մեկնաբանություն, որը հնարավորություն կտա այլ իրավիճակներում, ելնելով պետական մարմնի գործառնությանն նվազագույն գործունակությունն ապահովելու անհրաժեշտությունից, պետական մարմնի լիազորությունների փակ ցանկը *contra legem* տրամաբանությամբ «բացելու» և ցանկում անհրաժեշտ լիազորությունը ներառելու կամ իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի օգնությամբ անհրաժեշտ լիազորությունը ճանաչելու¹:

Այնուամենայնիվ, ի սկզբանե պարզ էր, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս մեկնաբանությունը գործնականում չէր կարող ունենալ բացարձակ (անվերապահ) նշանակություն: ՀՀ սահմանադրական համակարգը չի կարող հանդուրժել ՀՀ Սահմանադրության այնպիսի մեկնաբանություն, որի արդյունքում կվտանգվի ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական մարմնի ֆունկցիոնալությունը:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը մեկնաբանելիս, հաշվի չէր առել, որ ՀՀ վերաքննիչ դատարանը կարող է ընդունել այնպիսի միջանկյալ դատական ակտեր, օրինակ՝ վերաքննիչ բողոքը վարույթ չընդունելու մասին որոշումը, որոնց դեմ վճռաբեկ բողոք բերելու դեպքում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը չի կարող այլ բան անել, քան այդ դատական ակտը բեկանելն է և նոր քննության ուղարկելն է, այսինքն՝ դրսևորել մի վարքագիծ, որը ներառված չէ նրա լիազորությունների փակ ցանկում:

Այսպես՝ ՀՀ վերաքննիչ դատարանը թիվ ԵԴ/0426/11/18 գործով որոշում է կայացրել բողոքն առանց քննության թողնելու (բողոքը վարույթ չընդունելու)

¹ Ճիշտ է՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը որոշման մեջ նշել է «սույն սահմանադրաիրավական վեճի առարկայի շրջանակներում» վերապահումը, սակայն բուն դիրքորոշման մեջ առկա ձևակերպումները թույլ չեն տալիս այդ մեկնաբանությունը դիտարկել որպես հարաբերական:

մասին այն հիմնավորմամբ, որ բողոք բերած անձը բողոք բերելու իրավունք չունի: Այս որոշումը բողոքարկվել է ՀՀ վճռաբեկ դատարան: Եթե ՀՀ վճռաբեկ դատարանն այս բողոքը քննելու արդյունքում որոշեր, որ ՀՀ վերաքննիչ դատարանը, բողոքը վարույթ չընդունելով, խախտել է օրենքը, ապա չէր կարող իրացնել նոր դատական ակտ կայացնելու օրենքով նախատեսված իր լիազորությունը, քանի որ ՀՀ վերաքննիչ դատարանը բողոքը վարույթ չէր ընդունել և բողոքն ըստ էության չէր քննել, իսկ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը իրավասու չէ վերաքննիչ դատարանի փոխարեն բողոքն ըստ էության քննել և դրա վերաբերյալ որոշում կայացնել: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ստուգում է դատական ակտի օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը, նա չի իրականացնում փաստերի անմիջական հաստատման լիազորություն և գործը վերանայում է նախորդ ատյանների դատարաններում հաստատված փաստերի շրջանակներում:

Եթե այս գործով ղեկավարվենք ՀՀ սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1459 որոշմամբ տրված մեկնաբանությամբ, ապա կստացվի, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը որևէ պարագայում չէր կարող բեկանել ՀՀ վերաքննիչ դատարանի՝ բողոքը վարույթ չընդունելու որոշումը, քանի որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի լիազորությունների փակ ցանկում միջանկյալ դատական ակտերը բեկանելու լիազորություն նախատեսված չէր: Ստեղծվում է հետևյալ իրավիճակը: Մի կողմից ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ օրենքով նախատեսված լիազորությունների փակ ցանկում դատական ակտը բեկանելու և նոր քննության ուղարկելու լիազորություն նախատեսված չէր և այդ ցանկից դուրս լիազորություն ճանաչելը, ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի մեկնաբանության, կհակասեր ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին, մյուս կողմից՝ առանց ՀՀ վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու և նոր քննության ուղարկելու հնարավորության ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կկորցնեիր իր գործառնության իրավազգույն գործունակությունը, որի հետևանքով մարդը կզրկվեր դատական պաշտպանությունից:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ մի քանի ամիս առաջ ՍԴՈ-1459 որոշմամբ հայտնած դիրքորոշումը, վերը նկարագրված խնդիրը լուծելու նպատակով թիվ ԵԴ/0426/11/18 գործով 18.09.2019 թ. որոշում է կայացրել վարույթը կասեցնելու և ՀՀ սահմանադրական դատարան դիմելու մասին:

Այս գործով սահմանադրական դատավարությունում որպես պատասխանող կողմ ներգրավված ՀՀ ազգային ժողովը (ներկայացուցիչը) հարցի վերաբերյալ հայտնել է հետևյալ դիրքորոշումը.

«ՀՀ քր. դատ. օր.-ի վիճարկվող դրույթները դիտարկելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ ՍԴԴ-1459 որոշման լույսի ներքո՝ պետք է փաստել, որ միանգամայն ողջամիտ է միջանկյալ դատական ակտերի վերանայումը որպես կանոն Վճռաբեկ դատարանում ավարտելու պահանջը, սակայն այդ կանոնից պետք է **նախատեսել բացառություններ**՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գործնականում հնարավոր են իրավիճակներ, երբ վճռաբեկ բողոքի առարկան սահմանափակված է բացառապես ընթացակարգային բնույթի խախտումների վերաբերյալ ներկայացվող հիմնավորումներով՝ առանց անդրադառնալու ստորադաս դատարաններում ըստ էության վիճարկվող խնդրի իրավաչափության հարցին (...) ՀՀ քր. դատ. օր.-ի վիճարկվող դրույթներով նախատեսված սահմանափակումները չեն կրում և չեն կարող կրել բացարձակ բնույթ, քանի որ (...) դատական սխալների ուղղումը, որոշակի պայմաններում կարող է էապես մեծարժեք լինել, որպես գերակա հանրային շահ: Ուստի, հիմնարար բնույթ կրող դատական սխալների հայտնաբերման պարագայում Վճռաբեկ դատարանն իրավասու է դուրս գալ բողոքարկման սահմաններից և վերացնել այդ դատական սխալները»¹:

ՀՀ ազգային ժողովն ընդգծել է, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը ՍԴԴ-1459 որոշմամբ ստեղծել է փակուղային իրավիճակ, քանի որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշված գործով միջանկյալ դատական ակտի վերանայման արդյունքում իրավունքի խախտում արձանագրելուց զատ հնարավորություն չի ունենալու գործուն միջոցներ ձեռնարկել դրանք վերացնելու ուղղությամբ: Այնուհետև՝ ՀՀ ազգային ժողովն եզրակացրել է, որ ՀՀ քր. դատ. օր.-ի վիճարկվող դրույթների՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի մեկնաբանությունները, որով ըստ էության ճանաչվում էր օրենքով չնախատեսված լիազորությունը, չեն հակասում ՀՀ Սահմանադրությանը²:

¹ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի 17.03.2020 թ. ՍԴԱԴ-66 աշխատակարգային որոշման 3-րդ կետը:

² Տպավորություն է ստեղծվում, որ ՀՀ ազգային ժողովի այս դիրքորոշումը վճռական նշանակություն է ունեցել այս գործի համար, քանի որ հետագայում և՛ ՀՀ սահմանադրական դատարանը, և՛ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը մի քանի անգամ մեջբերել են այն:

Եթե ՀՀ սահմանադրական դատարանը հետևեր մի քանի ամիս առաջ հայտնած ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի վերաբերյալ իր «նեղ-տեքստային» մեկնաբանությանը, ապա պետք է հաստատեր, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը որևէ պարագայում չէր կարող ՀՀ վերաքննիչ դատարանի բողոքը վարույթ չընդունելու մասին որոշումը բեկանել և նոր քննության ուղարկել, սակայն նա գիտակցում էր, որ դրա արդյունքում ՀՀ վճռաբեկ դատարանը կգրկվեր գործառույթային նվազագույն գործունակությունից:

Հարցի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի և ՀՀ ազգային ժողովի հայտնած դիրքորոշման ակնհայտ ճշմարտացիության պայմաններում ՀՀ սահմանադրական դատարանին այլ բան չէր մնում, քան կարճել դատական վարույթը և *փաստացի* հրաժարվել ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի մի քանի ամիս առաջ ՍԴՈ-1459 որոշմամբ տված կոշտ մեկնաբանությունից: ՀՀ սահմանադրական դատարանը վարույթը կարճելու մասին 17.03.2020 թ. ՍԴԱՈ-66 աշխատակարգային որոշմամբ նշել է.

«Միջանկյալ դատական ակտերի վերանայման արդյունքում Վճռաբեկ դատարանի կողմից վերջնական որոշում կայացնելու ընդհանուր կանոնից բացառություններ նախատեսելն անհրաժեշտ է համարել նաև պարասխանողը (ՀՀ ազգային ժողովը՝ հեղ.): (...) օրենսդրական զարգացումների ապահովումն Ազգային ժողովի իրավասությունն է, և հետևաբար՝ դիմողի բարձրացրած հարցը ենթակա չէ Սահմանադրական դատարանին»:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի այս որոշումից հետո ՀՀ վճռաբեկ դատարանը վերսկսել է թիվ ԵԴ/0426/11/18 գործով կասեցված վարույթը և նշել է.

«Գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի օրինականությունը ստուգելիս, Վճռաբեկ դատարանը, գործը նոր քննության ուղարկելու լիազորության բացակայության պարագայում, օբյեկտիվորեն զրկված կլինի արդյունավետ դատական պաշտպանության և արդար դատաքննության անհրաժեշտ նախադրյալների ապահովման հնարավորությունից: Ավելին, գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի օրինականությունը ստուգելիս, Վճռաբեկ դատարանը, գործը նոր քննության չուղարկելու պարագայում, որոշ գործերով ստիպված կլինի փաստել իրավունքի

խախտումը՝ առանց այն վերացնելու, ինչն ըստ Սահմանադրական դատարանի՝ կնշանակի չիրականացնել արդարադատություն: (...) Վճռաբեկ դատարանի կողմից գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը վերանայելիս անձի իրավունքի խախտումը փաստելով, որոշ դեպքերում այն կարող է արդար դատաքննության երաշխիքներին համահունչ վերականգնվել ոչ այլ կերպ, քան գործը նոր քննության ուղարկելու միջոցով»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ վերաքննիչ բողոքը վարույթ չընդունելու մասին որոշումը բեկանելու և բողոքը նոր քննության ուղարկելու՝ օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը, անկասկած, հիմնավորված է, քանի որ այս լիազորությունն աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխում է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի գործառույթից: Եթե ՀՀ վճռաբեկ դատարանը իրավասու չլիներ բեկանելու ՀՀ վերաքննիչ դատարանի այս որոշումը, ապա նա կզրկվեր գործառույթային նվազագույն գործունակությունից, այսինքն՝ լայն իմաստով արդարադատություն իրականացնելու նվազագույն հնարավորությունից:

Այժմ անդրադառնանք ՀՀ վճռաբեկ դատարանի հիմնավորումների (փաստարկումների) ստրատեգիային: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը օրենքով չնախատեսված քննարկվող լիազորության ճանաչման մասին դիրքորոշումը պատճառաբանել է ոչ թե իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինի օգնությամբ, այլ extra legem իրավունքի զարգացման ռազմավարությամբ: Դատարանը գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերին վերաբերող լիազորող նորմը կիրառել է համանման հարաբերության՝ գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտին (միջանկյալ ակտերին) վերաբերող հարաբերության նկատմամբ: Այսպես՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նշել է.

«Նման դեպքում, գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի իրավաչափությունը ստուգելիս, պետք է կիրառելի լինեն գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերը վերանայելիս ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանված՝ Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունները»:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն ուղիղ չի նշել գործն ըստ էության չլուծող դատական ակտերի վերաբերյալ լիազորությունների փակ ցանկում առկա օրենսդրական բացի և օրենքի անալոգիայի կիրառման մասին, սակայն դատական ակտի պատճառաբանությունից պարզ է, որ նա գործն ըստ

էության լուծող դատական ակտի վերաբերյալ լիազորությունը (նորմը) փաստացի կիրառել է անալոգիայի կարգով:

Եթե ՀՀ վճռաբեկ դատարանը ղեկավարվեր իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինով, ապա, հիմք ընդունելով իր գործառության նվազագույն գործունակության ապահովման սկզբունքը, պետք է արդարադատության իրականացման սահմանադրական գործառույթից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող և իրավակարգում իմպլիցիտ գոյություն ունեցող կոնկրետ տեսակի միջանկյալ դատական ակտը բեկանելու լիազորությունը էքսպլիցիտիզացիայի միջոցով ճանաչել լիազորությունների փակ ցանկում:

4.3. ՀՀ բարձրագույն դատական խորհրդի՝ օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչումը

ՀՀ բարձրագույն դատական խորհուրդի (այսուհետև՝ նաև՝ ԲԴԽ) պրակտիկայում ևս հանդիպել են դեպքեր, երբ նա իր լիազորությունների փակ ցանկում ճանաչել է իր սահմանադրական գործառույթից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող, սակայն օրենքի տեքստում ուղիղ չնախատեսված լիազորությունը, օրինակ՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարույթը ԲԴԽ-ի կողմից կարճելու՝ օրենքով էքսպլիցիտ չնախատեսված լիազորությունը:

Այսպես՝ ՀՀ Սահմանադրության 173-րդ հոդվածի համաձայն՝ ԲԴԽ-ն անկախ պետական մարմին է, որը երաշխավորում է դատարանների և դատավորների անկախությունը: ՀՀ Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասում փակ ցանկում թվարկված են ԲԴԽ-ի 10 կետից բաղկացած սահմանադրական լիազորությունները: ՀՀ Սահմանադրության նույն հոդվածի 4-րդ մասում սահմանված է, որ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենքով (այսուհետև՝ ՀՀ դատական օրենսգիրք) ՀՀ բարձրագույն դատական խորհրդին կարող են վերապահվել այլ լիազորություններ: ՀՀ դատական օրենսգրքի 89-րդ հոդվածի 1-ին մասում ևս փակ ցանկով թվարկված են ԲԴԽ-ի 44 կետից բաղկացած լիազորություններ, որոնցից շատերը, ի դեպ, կրկնում են ՀՀ Սահմանադրությամբ թվարկված լիազորությունները, օրինակ՝ և՛ ՀՀ Սահմանադրությամբ, և՛ ՀՀ դատական օրենսգրքով սահմանված է, որ ՀՀ բարձրագույն դատական խորհուրդը լուծում է դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը:

Դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ կոնկրետ գործով ծագել է հետևյալ հարցը՝ ԲԴԽ-ն արդյո՞ք

իրավասու է կարճել դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ իր կողմից իրականացվող վարույթը (հիմնական կարգապահական վարույթ), եթե պարզվում է, որ դատավորին նկատմամբ կարգապահական վարույթը հարուցել է և դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու միջնորդությամբ ԲԴԽ-ին դիմել է (նախնական կարգապահական վարույթ) շահագրգռված անձը (բացարկման ենթակա անձը): Ավելի պարզ՝ ԲԴԽ-ն արդյո՞ք իրավասու է կարճել *հիմնական* կարգապահական վարույթը, եթե պարզվում է, որ *նախնական* կարգապահական վարույթը հարուցվել է անօրինական, այսինքն՝ բացարկման ենթակա անձի (ոչ պատշաճ սուբյեկտի) կողմից:

ԲԴԽ-ի լիազորությունների փակ ցանկում նախատեսված չէ՝ նախնական կարգապահական վարույթն ապօրինի (ոչ պատշաճ սուբյեկտի կողմից) հարուցված լինելու պարագայում ԲԴԽ-ի կողմից հիմնական կարգապահական վարույթը կարճելու մասին լիազորություն: ՀՀ դատական օրենսգրքով *նախնական* կարգապահական վարույթը կարճելու լիազորությամբ օժտված են միայն *նախնական* կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասությամբ օժտված մարմինները, օրինակ՝ ՀՀ արդարադատության նախարարը: Օրենքում նաև թվարկված են նախնական կարգապահական վարույթը կարճելու հիմքերը (ՀՀ դատական օրենսգրքի 147-րդ հոդվածի 6-րդ մաս), իսկ այդ հիմքերի ցանկում նախնական կարգապահական վարույթի անօրինական հարուցված լինելու հանգամանքը, որպես վարույթը կարճելու հիմք, ներառված չէ:

Ինչպես նշվեց, ի տարբերություն նախնական կարգապահական վարույթի, հիմնական կարգապահական վարույթը կարճելու ԲԴԽ-ի լիազորություն կամ վարույթը կարճելու հիմք օրենքով նախատեսված չեն: ՀՀ դատական օրենսգրքի 154-րդ հոդվածի 4-րդ մասում սահմանված է, որ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի մասին ՀՀ բարձրագույն դատական խորհուրդը կարող է կայացնել հետևյալ որոշումներից մեկը.

1) դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ.

2) դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու միջնորդությունը մերժելու վերաբերյալ:

Ինչպես նկատում ենք, ԲԴԽ-ի՝ հիմնական կարգապահական վարույթը եզրափակող լիազորությունների ցանկը փակ է և այդ ցանկում հիմնական կարգապահական վարույթը կարճելու լիազորություն նախատեսված չէ,

սակայն ԲԴԽ-ն 13.07.2020 թ. թիվ ԲԴԽ-39-Ո-Կ-11 որոշմամբ լիազորությունների փակ ցանկում ճանաչել է նախնական կարգապահական վարույթի հարուցման օրինականությունը ստուգելու, ինչպես նաև՝ այդ վարույթի հարուցումն անօրինական համարելու դեպքում վարույթը կարճելու լիազորությունները: ԲԴԽ-ն այս որոշման մեջ նշել է.

«(...) ՀՀ օրենսդրությունն թույլատրում և պաշտպանում է կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վարույթում պաշտպանվող դատավորի կողմից վարույթ հարուցող մարմնի ներկայացուցչին բացարկ հայտնելու իրավունքը, ուստի կարգապահական վարույթի հարուցման փուլում այդ իրավունքի չիրացման կամ դեֆեկտային իրացման նկատմամբ ՀՀ բարձրագույն դատական խորհուրդը, որպես դատարանների և դատավորների անկախությունը երաշխավորող սահմանադրական մարմին, իրավունքն ունի դիտարկումներ անել և այդ դիտարկումների արդյունքում վերաբերմունք արտահայտել: ՀՀ բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից այս գործառույթի իրականացումը հետապնդում է մեկ նպատակ՝ երաշխավորել դատարանների և դատավորների անկախությունը (...):»:

Մի կողմ թողնելով այս որոշման մեջ տերմինների (պետական մարմնի «իրավունք», «պարտականություն», «իրավասություն», «գործառույթ») գործածության անհետևողականությունը կամ անտեղիությունը՝ նշենք, որ ՀՀ բարձրագույն դատական խորհուրդի կողմից օրենքով չնախատեսված լիազորությունների ճանաչումը, անկասկած, հիմնավորված է, քանի որ նախնական կարգապահական վարույթի հարուցման օրինականությունը ստուգելու և այն ապօրինի համարելու դեպքում վարույթը կարճելու լիազորությունները (այսուհետև՝ վարույթը կարճելու լիազորություն) աներկբայորեն և անհրաժեշտաբար բխում են նրա գործառույթից: Եթե ԲԴԽ-ն իրավասու չլիներ կարճելու դատավորի նկատմամբ ապօրինի հարուցված կարգապահական վարույթը, ապա կստացվեր, որ նա պետք է ապօրինի հարուցված վարույթով կայացներ գործն ըստ էության լուծող որոշում (դատավորի մեղավորության կամ անմեղության մասին որոշում): Այս իրավիճակում ԲԴԽ-ն կզրկվեր դատավորի անկախությունն երաշխավորելու գործառույթի իրացման նվազագույն գործունակությունից:

Այժմ անդրադառնանք ԲԴԽ-ի հիմնավորումների (փաստարկումների) ստրատեգիային: ՀՀ բարձրագույն դատական խորհրդի պատճառաբանու-

թյուններում նկատվում է անհետևողականություն, քանի որ նա օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչել է՝ մի դեպքում այդ լիազորությունը բխեցնելով ԲԴԽ-ի սահմանադրական գործառույթից, մյուս դեպքում՝ սահմանադրական այլ լիազորությունից՝ այն տարածական մեկնաբանման միջոցով, երրորդ դեպքում՝ դիմելով extra legem իրավունքի զարգացման (իր տերմինաբանությամբ՝ praeter legem արդարության կիրառման) դոկտրինի օգնությամբ: Ասվածը մանրամասնենք:

ԲԴԽ-ն վարույթը կարճելու լիազորությունը բխեցրել է ոչ միայն դատաբանների և դատավորների անկախությունն երաշխավորելու իր սահմանադրական գործառույթից, այլ նաև՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը լուծելու սահմանադրական լիազորությունից (<< Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետ)՝ այդ լիազորությունը տարածական մեկնաբանելու միջոցով: Նա թիվ ԲԴԽ-39-Ո-Կ-11 որոշմամբ նշել է.

«<< Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետն իրավազորում է << բարձրագույն դատական խորհրդին ոչ միայն որոշել դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու կամ չենթարկելու հարցը, այլև իրավազորում է << բարձրագույն դատական խորհրդին, դատարանի և դատավորի անկախության երաշխավորման դիրքերից ելնելով, լուծել բոլոր այն հարցերը, որոնք կառնչվեն դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործի հետ (...) ներառյալ այն հարցերը, որոնք ի դերն են գալիս կարգապահական վարույթի հարուցման փուլում (...): Իսկ լուծել այդ հարցերը, նշանակում է իրավական վերաբերմունք արտահայտել, թե որքանով է դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու ողջ գործընթացը, կարգապահական վարույթ հարուցելուց մինչև կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ որոշման ընդունումը, գտնվել այն իրավապահանջների շրջանակներում, որոնցում անշեղորեն պետք է պահպանվի դատաբանների և դատավորների անկախության երաշխավորման հրամայականը»:

ԲԴԽ-ն նշել է, որ ապօրինի հարուցված վարույթը կարճելու լիազորությունը դուրս է բերել << Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետի (սահմանադրական լիազորության) տարածական մեկնաբանման միջոցով. «Բարձրագույն դատական խորհուրդը կարևոր է համարում ընդգծել, որ սույն

որոշման մեջ իր կողմից արտահայտած իրավական դիրքորոշումներն իր սահմանադրական լիազորության տարածական մեկնաբանության և կիրառման մասին (...)»:

ԲԴԽ-ի հիմնավորումների ստրատեգիայի անհետևողականության մասին է վկայում նաև այն, որ ԲԴԽ-ն տարածական մեկնաբանման մասին հիշատակելու հետ մեկտեղ նշել է *extra legem* իրավունքի զարգացման (իր տերմինաբանությամբ՝ *praeter legem* արդարության կիրառման) մասին: Այսպես՝ նա թիվ ԲԴԽ-39-Ո-Կ-11 որոշմամբ նշել է.

«Ահա այսպեղ կարևոր է դառնում դատարանի՝ praeter legem արդարության կիրառման իրավասությունը: Բարձրագույն դատական խորհուրդն այդպիսով ուղղակիորեն կիրառում է ՀՀ Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով նախատեսված իր սահմանադրական լիազորությունը՝ լրացնելով ՀՀ դատական օրենսգրքում իր լիազորությունների և դրանց իրականացման կառուցակարգերի օրենսդրական բացը» (ընդգծումը՝ հեղ.):

Փաստորեն ԲԴԽ-ն օրենքով չնախատեսված լիազորությունը (հիմնական վարույթը կարճելու լիազորությունը) ճանաչել է և՛ սահմանադրական լիազորությունը տարածական մեկնաբանելու ճանապարհով, և՛ *praeter legem* (*extra legem*) արդարության կիրառման միջոցով օրենսդրական բացը լրացնելու միջոցով: Նման իրավիճակը տրամաբանության տեսանկյունից խոցելի է: Եթե ԲԴԽ-ն վարույթը կարճելու լիազորությունը բխեցրել է դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը լուծելու սահմանադրական լիազորությունը տարածական մեկնաբանելու ճանապարհով, ապա դա նշանակում է, որ նյութաիրավական բնույթի լիազորության հարցում օրենսդրական բաց չկա, պարզապես այդ լիազորությունը իրավակարգում գոյություն ունի իմպլիցիտ ձևով: Այս պարագայում կարելի է խոսել միայն վարույթը կարճելու իմպլիցիտ լիազորության իրականացման կառուցակարգերի բացի մասին, բայց ոչ նյութաիրավական բնույթի լիազորության բացի մասին: Այսպիսով՝ տպավորություն է ստեղծվում, որ ԲԴԽ-ն նորմի տարածական մեկնաբանման և օրենսդրական բացը լրացնելու տարբերական հարցում խճճվել է¹:

¹ ԲԴԽ-ն վերը նշված որոշման եզրափակիչ մասում, մի կողմից ղեկավարվել է ՀՀ Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետով (որից նա տարածական մեկնաբանմամբ բխեցրել էր վարույթը կարճելու լիազորությունը), մյուս կողմից՝ փաստացի օրենքի անալոգիայի ճանապարհով ղեկավարվել է ՀՀ դատական օրենսգրքի 147-րդ հոդվածի 6-

Եթե ԲԴԽ-ն ղեկավարվեր իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինով, ապա նա, հիմք ընդունելով գործառությանն նվազագույն գործունակության սկզբունքը, պետք է դատարանների և դատավորների անկախությունը երաշխավորելու իր սահմանադրական գործառույթից *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխող և իրավակարգում իմպլիցիտ գոյություն ունեցող՝ վարույթը կարճելու լիազորությունը էքսպլիցիտիզացիայի միջոցով ճանաչել լիազորությունների փակ ցանկում:

5. Եզրահանգումներ

Պետական մարմնի լիազորությունները օրենքով ուղիղ սահմանելու պահանջը պետական մարմնի կողմից կամայականություններ դրսևորելու հնարավորությունը սահմանափակելու միջոց է: Այնուամենայնիվ, իրավակիրառ պրակտիկայում կարող է ծագել օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու անհրաժեշտություն: Նման լիազորության ճանաչումը թույլատրելի է, եթե այդ լիազորությունն *աներկբայորեն* և *անհրաժեշտաբար* բխում է պետական մարմնի գործառույթներից:

Իրավակիրառման ընթացքում օրենքով չնախատեսված լիազորությունը ճանաչելու սուբստանցիոնալ հիմքը պետական մարմնի նվազագույն գործառության գործունակության ապահովման սկզբունքն է: Նման ծայրահեղ քայլը կարող է արդարացված համարվել, եթե առանց վարանելու հնարավոր է պնդել, որ պետական մարմնի գործառույթներն իրականացնելու հիմնական, եթե ոչ միակ ճանապարհը օրենքով չնախատեսված լիազորությունների ճանաչումն է, հակառակ դեպքում պետական մարմինը կզրկվի իր նվազագույն գործառության գործունակությունից:

րդ մասի 1-ին կետով, ըստ որի՝ վարույթ հարուցած մարմինը (օրինակ՝ ՀՀ արդարադատության նախարարը) կարճում է *նախնական* կարգապահական վարույթը, եթե առկա չէ կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հիմք: Ակնհայտ է, որ ԲԴԽ-ն ՀՀ դատական օրենսգրքի 147-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 1-ին կետը փաստացի կիրառել է օրենքի անալոգիայի կարգով, քանի որ այդ նորմի հասցեատերը ոչ թե ԲԴԽ-ն է, այլ նախնական կարգապահական վարույթ հարուցող և իրականացնող մարմիններն են, օրինակ՝ ՀՀ արդարադատության նախարարը: Իրականում՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 147-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 1-ին կետում նշված վարույթը կարճելու հիմքը անալոգիայի կարգով չի կարող կիրառվել, քանի որ այն նման չէ վարույթն անօրինական հարուցելու դեպքին: Պատահական չէ, որ ԲԴԽ-ն հետագայում նույն հարցին վերաբերող երկու այլ գործերով կայացրած որոշումների եզրափակիչ մասերում ՀՀ դատական օրենսգրքի 147-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 1-ին կետն այլևս չի վկայակոչել (տե՛ս 02.09.2021 թ. թիվ ԲԴԽ-56-Ո-Կ-18 և 04.11.2021 թ. թիվ ԲԴԽ-81-Ո-Կ-22 որոշումները):

Առանձնացվում են օրենքով չնախատեսված լիազորության ճանաչման հետևյալ երեք ստրատեգիական ուղղությունները՝

- 1) extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը,
- 2) contra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը,
- 3) իմպլիցիտ լիազորությունների դոկտրինը:

Սկզբունքորեն անընդունելի է, երբ օրենքով չնախատեսված լիազորությունը փորձ է արվում ճանաչել մեկ այլ լիազորող նորմի տարածական մեկնաբանման միջոցով: Օրենքի տարածական մեկնաբանությունն ըստ էության extra legem իրավունքի զարգացման դոկտրինը (օրենքի անալոգիան) քողարկելու միջոց է:

Գործնականում հանդիպում են դեպքեր, երբ ՀՀ դատարանները ճանաչում են օրենքով էքսպլիցիտ չձևակերպված լիազորություններ, սակայն նրանց հիմնավորումների (փաստարկների) ստրատեգիան հստակ չէ, կամ դատարանները հիմնավորումների ստրատեգիայի հարցում հետևողական չեն:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ: Ընդ. խմբ.՝ Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի. Եր., 2010, 1086 էջ:

2. **Ղամբարյան Ա.**, Ենթաօրենսդրական ակտ ընդունելու՝ «օրենքի հիման վրա» և «լիազորող նորմի» պայմանները: Բանբեր Երևանի համալսարանի, Իրավագիտություն, 2024, Vol. 15, № 1(40), URL: <https://doi.org/10.46991/BYSU:C/2024.15.1.007>

3. **Ղամբարյան Ա.**, Վստահության հանրաքվե կազմակերպելու ՀՀ սահմանադրական դատարանի առաջարկը և քաղաքական իշխանության ինքնասահմանադրականացման բաց թողնված հնարավորությունը: Հայ-ռուսական համալսարանի Լրաբեր (հումանիտար և հասարակական գիտություններ) 2021, № 3 (39). DOI: 10.48200/1829-0450_2021_3_84.

4. **Նազարյան Վ.**, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն. ծանոթագրություններով և մեկնաբանություններով: Եր., 1995, 115 էջ:

5. **Goldsworthy J.** The Implicit and the Implied in a Written Constitution. In: Dixon R, Stone A, eds. The Invisible Constitution in Comparative Perspective. Comparative Constitutional Law and Policy. Cambridge University Press; 2018, DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108277914.004>

6. **Goss C.** Interim Constitutions and the Invisible Constitution. In: Dixon R, Stone A, eds. The Invisible Constitution in Comparative Perspective. Comparative Constitutional Law and Policy. Cambridge University Press; 2018,

DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108277914.006>

7. The Invisible Constitution in Comparative Perspective. Edited by Dixon R, Stone A. Cambridge University Press. 2018. 592 p. DOI: 10.1017/9781108277914.

8. **Баглай М.В.** Конституционное право Российской Федерации: учебник / М.В. Баглай. 6-е изд., изм. и доп. - М.: Норма, 2007. - 784 с.

9. **Бредихин А.Л.** Имплицитные полномочия президента Российской Федерации / А.Л. Бредихин // Экономика. Социология. Право. 2020, № 1(17).

10. **Гамбарян А.С.** Принцип законности и положение "судья подчиняется закону" в контексте доктрины развития права *contra legem* / А.С. Гамбарян // Правоприменение. 2023. Т. 7. № 4. DOI: 10.52468/2542-1514.2023.7(4).15-24.

11. **Гамбарян А.С.** Развитие парламентом прав *contra constitutionem* в Республике Армения / А.С. Гамбарян // Сравнительное конституционное обозрение. 2022, № 4(149). DOI: 10.21128/1812-7126-2022-4-129-153.

12. **Гамбарян А.С.** Развитие права вопреки закону (*contra legem*) в Республике Армения / А.С. Гамбарян // Государство и право. 2023, № 5. - С. 145-157. DOI: 10.31857/S102694520025195-5.

13. **Исаев И.А.** Конституция и скрытая традиция / И.А. Исаев // История государства и права. 2023, № 6. DOI: 10.18572/1812-3805-2023-6-16-20.

14. **Комарова В.В.** Скрытые полномочия Президента России: вопросы теории и практики / В.В. Комарова // Вестник Университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА). 2018, № 6(46). DOI: 10.17803/2311-5998.2018.46.6.015-023.

15. **Краснов М.А., Шаблинский И.Г.** Российская система власти: треугольник с одним углом / М.А. Краснов, И.Г. Шаблинский. - М.: Институт права и публичной политики, 2008. - 231 с.

16. **Кучин М.В.** Судебное нормотворчество: концептуальные основы: монография / М.В. Кучин. - М.: Юрайт, 2019. - 275 с.

17. **Лангнер Т.С.** Конституционные и имплицитные полномочия Президента Российской Федерации / Т.С. Лангнер // Вестник экономической безопасности. 2023, № 1. DOI: 10.24412/2414-3995-2023-1-121-125.

18. **Обголец С.А.** Поручения Президента Российской Федерации как способ реализации скрытых полномочий / С.А. Обголец // Образование и право. 2023, № 4. DOI 10.24412/2076-1503-2023-4-126-131.

19. **Прокофьев В.Н.** Экстраординарные полномочия президента РФ / В.Н. Прокофьев // Государственная власть и местное самоуправление. 2017, № 3.

20. **Стельмах В.Ю.** Возможны ли "скрытые" полномочия прокурора при осуществлении надзора за органами предварительного расследования? / В.Ю.

Стельмах // Современное уголовно-процессуальное право — уроки истории и проблемы дальнейшего реформирования. Т. 2. 2019, № 1(1).

21. **Тестен Ф.** Толковательная функция конституционного суда / Ф. Тестен // Конституционное правосудие на рубеже веков: материалы международной конференции, посвященной 10-летию Конституционного Суда Российской Федерации. - М.: Норма, 2002.

22. **Уитц Р.** Конституционные ценности в практике конституционного правосудия Венгрии / Р. Уитц, А. Шайо // Сравнительное конституционное обозрение. 2007, № 2(59).

23. **Хайек Ф.А.** Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Пер. с англ. - Челябинск: Социум, 2024. - 644 с.

24. **Черных В.С.** Институт скрытых полномочий Президента РФ в конституционном праве: история и современное состояние / В.С. Черных, И.Е. Селезнев, М.А. Скачкова, И.С. Деркач // Право и управление. 2025, № 1. DOI: 10.24412/2224-9133-2025-1-17-19.

25. **Шустров Д.Г.** Учение о конституции: учебник. В 2 т. Т. 1. - М.: Проспект, 2023. - 512 с.

26. **Шустров Д.Г.** Учение о конституции: учебник. В 2 т. Т. 2. - М.: Проспект, 2023. - 528 с.

ՄԱՍՆԻ ՎԵՐԱԴՐՈՒՄԸ ԴԱՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒՆԵՐԻՆ ԵՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒՆԵՐԻՆ

ՄԱՍՆԻ ՎԵՐԱԴՐՈՒՄԸ ԴԱՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒՆԵՐԻՆ ԵՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒՆԵՐԻՆ

ՄԱՍՆԻ ՎԵՐԱԴՐՈՒՄԸ ԴԱՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒՆԵՐԻՆ ԵՐԱՅԻՆ ԴԱՏԱՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆՅՈՒՆԵՐԻՆ

Աննотация

Раскрывается допустимость признания в правоприменительной практике полномочий государственного органа, не предусмотренных в тексте закона или не включенных в закрытый законодательный перечень, а также стратегии (обоснования) такого признания.

В правоприменительной практике полномочия, не предусмотренные законом, могут быть признаны, если эти полномочия *однозначно* и *необходимо* вытекают из функций государственного органа и это обусловлено необходимостью обеспечения минимальной функциональной дееспособности государственного органа.

Обсуждаются три стратегических направления признания полномочий, не предусмотренных законом: доктрина развития права *extra legem*, доктрина

развития права *contra legem* и доктрина имплицитных полномочий. Представлено содержание этих стратегий и их различия.

В судебной практике Республики Армения имеются случаи признания полномочий, не предусмотренных законом. Выбор стратегии обоснования (аргументации) признания судебными органами РА полномочий, не предусмотренных законом, либо неясен, либо этот выбор непоследователен. Суды РА иногда запутываются в вопросе разграничения стратегий обоснования и в связи с признанием одного и того же полномочия ссылаются как на доктрину развития права *extra legem*, так и на расширительное толкование закона.

Ключевые слова: минимальная функциональная дееспособность, закрытый перечень, *contra legem*, *extra legem*, имплицитные полномочия, скрытые полномочия, эксплицитизация.

RECOGNITION OF POWERS NOT PROVIDED BY LAW IN CLOSED LEGISLATIVE LISTS IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Annotation

The article examines the admissibility of recognizing powers of a state body in law enforcement practice that are not explicitly provided for in the text of the law or excluded from the closed legislative list, as well as the strategies (justifications) for such recognition.

In law enforcement practice, powers not provided for by law may be recognized if they unambiguously and necessarily derive from the functions of the state body and are required to ensure its minimum functional capacity.

Three strategic approaches to recognizing powers not stipulated by law are discussed: the doctrine of legal development *extra legem*, the doctrine of legal development *contra legem*, and the doctrine of implicit powers. The content of these strategies and their differences are presented. In the judicial practice of the Republic of Armenia, there are cases of recognizing powers not provided for by law. The approaches of the Constitutional Court of the Republic of Armenia, the Cassation Court of the Republic of Armenia, and the Supreme Judicial Council of the Republic of Armenia regarding the discussed issue are presented.

The choice of strategy for justifying (arguing) the recognition of such powers by the judicial bodies of Armenia is either unclear or inconsistent. The courts of Armenia sometimes confuse the delineation of justification strategies and, when recognizing the same power, refer both to the doctrine of legal development *extra legem* and to the extensive interpretation of the law.

Keywords: minimum functional capacity, closed list, contra legem, extra legem, implicit powers, hidden powers, explicitation.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 21.05.2025 թ., տրվել է գրախոսության 01.06.2025 թ., ընդունվել է տպագրության 03.06.2025 թ.: